

STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ V CIVILNÍM ŘÍZENÍ DLE JUDIKATURY ESLP

The Public Prosecutor's Office in the Civil Proceeding in the Practice of the European Court of Human Rights

RADOVAN DÁVID

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra občanského práva

Abstrakt

Již od roku 1850 je státní zastupitelství na území České republiky oprávněno aktivně zasáhnout do probíhajícího občanského soudního řízení či toto řízení svým návrhem iniciovat. V současné době tak státní zastupitelství disponuje poměrně širokými oprávněními jak v oblasti vstupové, tak i v oblasti návrhové v rámci výkonu své činnosti. Účast tak netypického prvku, jakým je právě státní zastupitelství v podobě „třetího subjektu“ v řízení, se však dostává do střetu se základními procesními zásadami, zejména s právem na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Klíčová slova

Státní zastupitelství, civilní řízení, veřejný zájem, spravedlivý proces, rovnost účastníků, judikatura, Evropský soud pro lidská práva

Abstract

The public prosecutor's office has been entitled to participate in the civil proceeding and to initiate such proceedings since 1850. Presently it disposes of wide competences in both forms of its participation. The public prosecutor's offices in the civil proceedings are the typical signs of the legal regulations of many European countries, both democratic and transforming. The participation of such an atypical subject in the proceeding must come into conflict with the basic procedural principles, especially the right to a fair trial in accordance with the article 6 (1) of The Convention for the Protection of Human Rights and Freedoms.

Key words

Public prosecutor's office, civil proceeding, fair trial, equality of parts, practice of the courts, European Court of Human Rights

Státní zastupitelství, resp. státní zástupce, je v dnešní době společností vnímáno jako jeden z orgánů činných v trestním řízení, kdy ve spolupráci s Policií České republiky a soudy v trestním soudnictví hájí společenský zájem na stíhání trestné činnosti. Vedle této převažující působnosti je však státnímu zastupitelství svěřena i působnost na úseku netrestním.

Působnost státního zastupitelství v civilním řízení

V současné době státní zastupitelství disponuje poměrně širokými oprávněními, na základě nichž může aktivně zasáhnout do občanského soudního řízení.

Základem působnosti státního zastupitelství v občanském soudním řízení je čl. 80 Ústavy České republiky¹, který stanoví, že státní zastupitelství na základě zákona vykonává vedle veřejné žaloby i další úkoly. Zákon o státním zastupitelství² pak konkrétněji v § 4 odst. 1 písm. c) a § 5 stanoví, že státní zastupitelství působí i v jiném než trestním řízení. Tato jeho působnost je dále upravena občanským soudním řádem³. Dle ustanovení § 35 odst. 1 může státní zastupitelství vstoupit do zahájeného řízení ve věcech:

- určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení,
- uložení výchovného opatření podle § 43 odst. 1 a 2 zákona o rodině,
- nařízení ústavní výchovy a prodloužení ústavní výchovy,
- pozastavení, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti,
- způsobilosti k právním úkonům,
- prohlášení za mrtvého,
- vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče,
- umoření listin,
- obchodního rejstříku, rejstříku obecně prospěšných společností, nadačního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek,
- některých otázek obchodních společností, družstev a jiných právnických osob
- v nichž se řeší dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek, včetně incidenčních sporů, a moratoria,
- společenství vlastníků jednotek,
- vyslovení neplatnosti dražby.

¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

² Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Dle ustanovení § 35 odst. 1 občanského soudního řádu však nejsou dotčena oprávnění státního zastupitelství dle zvláštních právních předpisů. Vedle možnosti zasáhnout do občanského soudního řízení vstupem tak může státní zastupitelství dokonce samo podat návrh na zahájení řízení, např. ve věcech popření otcovství Nejvyšším státním zástupcem dle § 62 a § 62a zákona o rodině⁴ či určení nezákonnosti stávky a výluky dle § 21 a § 29 zákona o kolektivním vyjednávání⁵.

Společným znakem obou forem intervence státního zastupitelství v civilním řízení je nutnost hájení, resp. existence veřejného zájmu. Státní zastupitelství je tak oprávněno do řízení zasáhnout jedině tehdy, shledá-li, že jeho aktivní zásah je objektivně nutný z pohledu veřejného zájmu. V současné době tak intervence státního zastupitelství stojí na neurčitém právním pojmu „veřejný zájem“, jehož výklad vlastně ovládá rozsah působnosti. Úvahy o možné taxativní úpravě je nutné striktně odmítnout, potenciální úprava výčtem demonstrativním je rovněž nevhodná.⁶ Ustáleným pravidlem, jež se uplatňuje v případě vstupu státního zastupitelství do řízení je skutečnost, že soud nepřezkoumává stanovisko státního zastupitelství, nicméně ani toto pravidlo nelze nepodrobit kritice z možného opětovného pojetí státního zastupitelství jako strážce zákonnosti či dokonce kontrolora soudů.

Procesní postavení státního zastupitelství

Procesní postavení státního zastupitelství je závislé na způsobu, kterým státní zastupitelství do řízení zasáhlo. Jestliže státní zastupitelství samo podá návrh na zahájení sporného řízení, stává účastníkem dle první definice účastenství, tedy žalobcem. Podá-li státní zastupitelství návrh na zahájení řízení nesporného, stává se účastníkem dle druhé, resp. třetí definice účastenství, je tedy navrhovatelem. V těchto řízeních tak státní zastupitelství je účastníkem, a disponuje proto všemi procesními oprávněními.

Vstoupí-li státní zastupitelství do řízení již zahájeného, nestává se účastníkem, neboť § 35 odst. 2 uvádí, že státní zastupitelství je v takovém řízení oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat jeho účastník. Stejně tak i úprava podání opravných prostředků, konkrétněji odvolání dle § 203 odst. 2 a žaloby pro zmatečnost dle § 231 odst. 2 občanského soudního řádu uvádí oprávnění státního zastupitelství samostatně, odděleně od oprávnění účastníků.

⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“).

⁵ Zákon č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ V případě taxativního výčtu by nemuselo dojít k pokrytí dosud neuvažovaných situací. Výčet demonstrativní by pak mohl do působnosti zahrnout i věci s nižší intenzitou nutnosti zásahu, což by způsobilo intervenci i v řízeních, v nichž aktivita státního zastupitelství není nutná.

Vstupová činnost státního zastupitelství

V případě vstupové činnosti státního zastupitelství je nadměru důležité vyjádřit se ke vztahu této intervence k možnému ohrožení základních procesních zásad, zejména pak rovnosti, kontradiktornosti a projednací.

Vymezení postavení státního zastupitelství v občanském soudním řízení není jednoznačné. Vzhledem ke skutečnosti, že se nejedná ani o účastníka řízení, ani o účastníka hmotněprávního vztahu, je nutné konstatovat, že státní zastupitelství není součástí pevné struktury základních procesních vztahů mezi soudem a účastníky. Musí však být alespoň ve vztazích potenciálních, neboť musí být zachováno právo účastníků reagovat na procesní úkony státního zastupitelství, bez čeho by tato intervence byla v přímém rozporu se zásadou práva na spravedlivý proces.

Zejména v případech sporných řízení tak státní zastupitelství může významným způsobem zasáhnout do základních procesních zásad, neboť řízení nesporná přece jen nejsou závislá na dodržení zásad kontradiktornosti a projednací.

Co se týče zásady rovnosti, lze se ztotožnit se závěrem Ústavního soudu, jenž uvádí, že *„Princip rovnosti zbraní vyžaduje, aby každé straně byla poskytnuta rozumná možnost hájit svou věc za podmínek, které ji podstatně neznevýhodňují ve vztahu k jejímu oponentovi“*.⁷ Státní zastupitelství tak svým vstupem nesmí zapříčinit výhodnější ani nevýhodnější postavení pro některého z účastníků, což zejména v řízeních sporných může být problematické. Ačkoliv státní zastupitelství pouze hájí veřejný zájem, není prakticky možné, aby byl jeho jediný procesní úkon nestránil některému z účastníků.

V řízeních sporných je nutné dále přihlídnout k zásadě kontradiktornosti. V případě, že existuje žalobce, který prosazuje své v žalobě uvedené nároky, a žalovaný, který uplatňuje nároky protikladné, vyvstává otázka, kde se nachází státní zastupitelství, jež vlastně není ani účastníkem řízení. Mezi stranami, které jsou *„aktivními činiteli řízení“*⁸ se tak nachází nestálý prvek státního zastupitelství. Každá z těchto stran sleduje svůj vlastní zájem, státní zastupitelství sleduje zájem veřejný. Jak lze však nahlížet na jeho pozici? Určitě nedochází k vytváření pomyslného trojúhelníku, kdy by státní zastupitelství bylo účastníkem procesního vztahu vůči stranám a strany by byly ve vztahu navzájem. Státní zastupitelství totiž neuplatňuje nárok hmotněprávní a jako takové není se stranami ve sporu, kontradiktornost se tedy nedotýká státního zastupitelství. Nicméně se opět dostáváme k problému, že státní zastupitelství každým svým procesním úkonem stránil některému z účastníků, ačkoliv tak

⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2007, sp. zn. II. ÚS 114/06.

⁸ Stavinohová, J., Hlavsa, P. Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s. 175.

může činit nevědomě a vždy směřujíc k hájení veřejného zájmu. Proto k původní podstatě kontradiktornosti, tedy že žalobce trvá na uspokojení uplatnění žalobních nároků a žalovaný uplatňuje zájem protikladný⁹, lze doplnit, že vedle nich v uvedených řízeních stojí také státní zastupitelství, jež procesními úkony rovněž vyvíjí procesní aktivitu, nicméně původní podstatu kontradiktornosti nikterak neohrožuje, neboť ta spočívá v „*soupeření dvou protikladných stran*“.

Poslední z ohrožených zásad je zásada projednací. Státní zastupitelství ve sporném řízení může navrhnout důkazy, nicméně vzhledem k existenci sporu mezi stranami, je nutné konstatovat, že každý důkaz, který státní zastupitelství navrhne, bude vždy důkazem ve prospěch některé ze stran, i když samozřejmě oficiální závěr zní, že státní zastupitelství postupuje v řízení k důslednému hájení veřejného zájmu. Otázka projednací zásady tak vlastně může být upravena do té míry, že sice účastníci řízení jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení dle ustanovení § 120 odst. 1 občanského soudního řádu, nicméně je nutné také reflektovat účast státního zastupitelství, jež může tuto důkazní aktivitu stran doplňovat, event. suplovat, i když samozřejmě hlavním cílem státního zastupitelství není suplování aktivity procesních stran. Státní zastupitelství tak v případech, kdy nedojde k navržení důkazu některou ze stran, může projevit iniciativu a navrhnout důkaz samo, čímž vlastně zmírňuje závěr, že pouze sami účastníci řízení nesou výlučnou odpovědnost za náležité shromáždění skutkového stavu. Zásada projednací je tak i v případech, kdy státní zastupitelství vstoupilo do sporného řízení, dodržována, nicméně státní zastupitelství může doplňovat aktivitu procesních stran, avšak za důsledného dodržení povinnosti postupovat pouze k hájení veřejného zájmu. Právě veřejný zájem může být jediným důvodem, který vysvětluje postup státního zastupitelství neoficiálně ve prospěch některé z procesních stran. Státní zastupitelství tedy svojí účastí může ohrozit základní procesní zásady, což se může projevit zejména v ohrožení práva účastníků na spravedlivý proces ve smyslu mezinárodněprávní úpravy.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Dne 21. února 1991 se Česká a Slovenská Federativní Republika stala členem Rady Evropy a ve stejný den přijala velmi důležitý dokument, jehož oficiální název je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹⁰. Došlo tak k završení rozchodu právního systému ČSFR

⁹ Tamtéž, s. 174.

¹⁰ Sdělení č. 209/1992 Sb. MZV o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5 a 8

s totalitním systémem, a tím i ke vstupu do „klubu evropských demokracií“. Když 18. března 1992 úmluvu ratifikovala, přiznala všem osobám spadajícím pod její jurisdikci práva a svobody uvedené v této smlouvě a zároveň uznala možnost podání individuální stížnosti k Evropské komisi pro lidská práva, jakož i obligatorní jurisdikci Evropského soudu pro lidská práva, čímž se zapojila do mezinárodního a nadnárodního kontrolního systému. Stalo se tak transformací smlouvy do českého právního řádu formou sdělení tehdejšího federálního ministerstva zahraničí ve sbírce zákonů po číslem 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Následnické státy ČSFR, tedy Česká a Slovenská republika, prohlásily, že se považují za vázané touto úmluvou od 1. ledna 1993.

Hlavním cílem přijetí úmluvy v postkomunistických zemích bylo dotažení reformy, směřující proti strnulosti institucí a tradic, do konce.

První mezinárodní institucí svého druhu se stal Evropský soud pro lidská práva. Ve skutečnosti byl nejvyšším a jediným „vykladatelem“ úmluvy, jež je kromě České republiky závazná v dalších více než 40 zemích. Rozsudky Evropského soudu vyvolávají časté změny v legislativě, judikatuře i praxi členských zemí, zejména v oblasti soudního řízení a veřejných svobod. Je tedy nutné se zabývat jak samotným zněním konkrétních článků úmluvy, tak zejména judikaturou soudu. „*Úmluva celou řadu důležitých pojmů sama nedefinuje – jejich výklad je tak dán rozhodovací činností Evropského soudu pro lidská práva.*“¹¹

Význam čl. 6 odst. 1 Úmluvy

Tento článek, dotýkající se největší měrou soudní ochrany soukromoprávních věcí prostřednictvím soudů, stanoví, že: „*Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.*“

Význam tohoto článku ve vztahu ke státnímu zastupitelství je však nutné chápat čistě z pohledu procesu civilního, nikoliv tedy trestního. Evropský soud pro lidská práva ve věci

¹¹ Berger, V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Přeložil Bruno Jungwiert. Praha: IFEC, 2003, předmluva.

Editions Periscope konstatoval, že „*Občanské právo a závazek zahrnuje oblast jakýchkoliv sporů, které mají majetkový předmět a zakládají se na údajném zásahu do práv, jež jsou patrimoniální*“¹². Samozřejmostí je rozšíření tohoto okruhu i na řízení nesporná, jež zaujímají podstatnou část působnosti státního zastupitelství.

Zajímavostí jistě není fakt, že dané ustanovení je nejčastěji domáhaným se ustanovením u soudu. Jde zejména o vymezení pojmu nezávislý soud, ochrana občanských práv a také spravedlivý proces. Výkladem tohoto článku ve vztahu k problematice účasti státního zastupitelství v civilním řízení se již několikrát zabýval Evropský soud pro lidská práva.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

- *věc Lobo Machado proti Portugalsku*¹³

V roce 1989 dosáhl portugalský občan Lobo Machado důchodového věku, kdy více než 30 let pracoval u státní společnosti Petrogal. Od roku 1980 však pracoval na hůře placeném místě, jež nenáleželo do jeho vzdělanostní kategorie, což v podstatě zhoršovalo pracovní zařazení pana Machado pro budoucí vyplácení starobního důchodu. Proto se obrátil na průmyslový soud, jenž až v roce 1987 rozhodl v jeho neprospěch. Tento rozsudek byl potvrzen i rozhodnutím soudu odvolacího, proto se v roce 1989 obrátil na dovolací soud. Ve věci byl o stanovisko rovněž požádán Nejvyšší státní zástupce Portugalska, jakožto orgán napomáhající hájit zájem státu na věcně i právně bezvadných rozhodnutích, jenž doporučil návrh zamítnout. Toto stanovisko nebylo panu Machadovi nijak oznámeno. Dovolací soud v této věci navíc rozhodoval bez nařízení jednání, avšak k neveřejným poradám senátu přizval také zástupce Nejvyššího státního zastupitelství Portugalska. Dovolání bylo v této věci zamítnuto, proto se pan Machado obrátil na Evropský soud pro lidská práva pro porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že nejvýznamnější otázkou je povaha jednotlivých subjektů řízení, zejména pak státního zastupitelství, jejíž význam se přenáší na sekundární otázku možného ovlivnění výsledku řízení. Evropský soud konstatoval, že ačkoliv byla role státního zastupitelství v civilních řízeních zakotvena v zákonných předpisech, není možné, aby jeho úloha spočívala v přímém ovlivňování soudu prostřednictvím právních rad a aby zasahovala do soukromoprávní sféry procesních subjektů. Vzhledem k tomu, že výše starobního důchodu se dotýká soukromoprávní sféry každého člověka, resp. jeho vlastnického práva, došlo **činností státního zastupitelství, jež nebyla panu Machadovi předem ani**

¹² Berger, V. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Přeložil Bruno Jungwiert. Praha: IFEC, 2003, s. 175.

¹³ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 1996 ve věci Lobo Machado proti Portugalsku.

v průběhu řízení nijak oznámena, k porušení práva pana Machado na spravedlivý proces dle ustanovení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, dle něhož má každý právo vyjadřovat se ke všem tvrzeným skutečnostem i provedeným důkazům. **Porušení bylo rovněž shledáno přítomností státního zástupce na neveřejné poradě senátu dovolacího soudu**, neboť tato přítomnost, i když mohla být jakkoliv pasivní, byla zcela určitě schopna ovlivnit konečné soudní rozhodnutí. V tomto případě tak přítomností státního zastupitelství v řízení, jež ohrozila právo na spravedlivý proces, byla způsobena přímá hmotná škoda.

- věc *Van Orshoven proti Belgii*¹⁴

Belgický občan, lékař Van Orshoven byl rozhodnutím lékařské komory zbaven členství v komoře, na základě čeho nemohl po významnou dobu vykonávat svoji lékařskou praxi. Ve své věci se proto obrátil na obecný soud. Řízení se vedle pana Van Orshoven účastnila také lékařská komora a státní zastupitelství. Navzdory všem procesním pravidlům se závěrečné porady senátu zúčastnilo také státní zastupitelství, kdy byl posléze vydán zamítavý rozsudek. Vzhledem k tomu, že pan Van Orshoven neuspěl ani v opravném řízení, obrátil se na Evropský soud pro lidská práva pro porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Porušení Úmluvy shledal zejména v přítomnosti státního zastupitelství při závěrečné poradě, kdy na skutečný závěrečný návrh státního zastupitelství již nemohl reagovat, toto porušení je navíc utvrzeno skutečností, že návrh žádal zamítnutí žaloby. Belgický stát se však bránil tím, že účast státního zastupitelství v řízení neohrožuje princip nestrannosti a nezávislosti soudů, neboť státní zastupitelství pomáhá pouze zajistit jednotnost judikatury.

Evropský soud se domnívá, že ačkoliv je působnost státního zastupitelství vykonávána nezávisle a nestranně, **samotná autorita státního zastupitelství jako významného státního orgánu je schopna významným způsobem ovlivnit konečné rozhodnutí soudu**. Přítomnost státního zastupitelství u závěrečné porady soudu tak výrazně ohrozila zásadu kontradiktornosti, neboť některý z účastníků byl omezen na svém právu seznámit se s návrhy jiných účastníků a na tyto návrhy reagovat. V tomto případě tak přítomností státního zastupitelství v řízení, jež ohrozila právo na spravedlivý proces, byla způsobena přímá hmotná škoda a ohroženo právo na nerušený výkon svého povolání.

- věc *APEH Üldözötteinek Szövetsége proti Maďarsku*¹⁵

¹⁴ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 6. 1997 ve věci Van Orshoven proti Belgii.

¹⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2000 ve věci APEH Üldözötteinek Szövetsége proti Maďarsku.

Sdružení APEH Üldözötteinek Szövetsége (Sdružení pronásledovaných daňovým úřadem) podalo u krajského soudu návrh na zápis společnosti do rejstříku právnických osob. Do rejstříkového řízení vstoupilo také státní zastupitelství, nicméně účastníci řízení se o vstupu státního zastupitelství do řízení nedozvěděli a nebyli tedy schopni reagovat na jeho návrhy. Závěrečný návrh státního zastupitelství na zamítnutí návrhu pro jeho rozpor s právem na ochranu pověsti (státního daňového úřadu APEH) však byl účastníkům oznámen a bylo na něj možné reagovat. Soud návrh zamítl. Celá věc byla posléze projednávána v opravných řízeních, vždy za účasti státního zastupitelství, nicméně bez jakéhokoliv uvědomování účastníků řízení o jeho účasti a návrzích. Rozhodnutí dovolacího soudu rovněž konstatovalo nemožnost zápisu tohoto sdružení do rejstříku právnických osob, proto se sdružení obrátilo na Evropský soud pro lidská práva pro porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Evropský soud vzal v úvahu existenci stávající maďarské právní úpravy, jež umožňuje státnímu zastupitelství vstup do nesporných řízení, nicméně nesouhlasil s názory maďarského státu na malou významnost subjektu státního zastupitelství. Konstatoval, že **státní zastupitelství, byť by v řízení nemělo žádný vliv na konečné rozhodnutí ve věci, nelze chápat jako prvek bezvýznamný**. Jde o subjekt řízení postavený na roveň ostatním účastníkům. **Princip rovnosti zbraní tak tedy nezávisí na konečném rozhodnutí, nýbrž konečné rozhodnutí by mělo záviset na principu rovnosti zbraní**. Je totiž věcí každé ze stran, aby posoudily, zda na návrh ostatních účastníků budou reagovat či nikoliv. Proto jakékoliv účelové podceňování významu státního zastupitelství v civilním řízení ze strany maďarského státu je nutné kategoricky odmítnout.

V tomto případě tak přítomnost státního zastupitelství v řízení znamenala porušení principu rovnosti zbraní, jakožto součásti práva na spravedlivý proces.

- věc *K. D. B. proti Nizozemí*¹⁶

Nizozemský občan D. K. B. byl vlastníkem dobytčí farmy. Vzhledem k tomu, že se na některých kusech dobytka potvrdilo krmení zakázanými směsmi, vydal státní zástupce dočasné opatření zákazu odvážení zvířat z farmy. Věc byla posléze řešena okresním soudem za současného vstupu státního zastupitelství do řízení. Tento soud zamítl návrh na zrušení opatření, proto se pan D. K. B. obrátil na Nejvyšší soud Nizozemí. Nejvyšší státní zástupce navrhl soudu zamítnutí návrhu, nicméně tento návrh nebyl panu D. K. B. nijak oznámen, resp.

¹⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 3. 1998 ve věci *K. D. B. proti Nizozemí*.

se o něm dozvěděl až po vydání zamítavého rozhodnutí soudu nejvyššího stupně. Obrátil se proto na Evropský soud pro lidská práva pro porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Evropský soud se „domnívá, že musí přisuzovat velký význam roli, v jaké státní zástupce vystupuje při řízení před nejvyšším soudním orgánem, obzvláště pak obsahu a důsledkům jeho návrhů. **Návrhy státního zástupce jsou zaštitěny autoritou státního zastupitelství. I když jsou objektivní a právně odůvodněné, nejsou o nic méně určeny k ovlivnění rozhodnutí Nejvyššího soudu.** Vzhledem k tomu, co bylo pro stěžovatele při řízení v sázce, a k povaze návrhu státního zástupce, se Soud domnívá, že neposkytnutí možnosti vyjádřit se k němu před Nejvyšším soudem bylo zneuznáním práva na kontradiktorní řízení“¹⁷ Proto účastí státního zastupitelství v civilním řízení došlo k porušení práva na kontradiktorní řízení, jakožto součásti práva na spravedlivý proces.

- věc *Vermeulen proti Belgii*¹⁸

V insolvenčním řízení zahájeném na návrh státního zastupitelství, rozhodl obchodní soud o úpadku společnosti pana Vermeulen. V tomto řízení soud přijal pouze názory státního zastupitelství, s panem Vermeulenem ve věci vůbec nejednal, neboť dle sdělení státního zastupitelství je proti němu vedeno trestní stíhání. Pan Vermeulen se proto odvolal. Odvolací soud skutečně věc znovu projednal, nicméně přihlédl k písemnému vyjádření státního zastupitelství, jež nebylo čteno na jednání. Proto se pan Vermeulen obrátil na soud dovolací, jenž však dovolání zamítl. Pan Vermeulen tedy využil svého práva stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva.

Evropský soud konstatoval, že dle belgického procesního práva je úlohou státního zastupitelství pomáhat soudům ve sjednocování judikatury a vydávat rozhodnutí věcně i právně bezvadná. Zdůraznil však striktní požadavek na jeho objektivitu. **V řízeních, jakkoliv jsou ovládána zásadou rovnosti, jsou soudy bezpochyby ovlivňovány názorem státního zastupitelství jako authority.** Přístup belgických soudů však nerespektoval ani základní procesní pravidla, resp. právo na rovnost zbraní, když prakticky vyloučil možnost stěžovatele reagovat na písemná sdělení státního zastupitelství. Tím státní zastupitelství nadaly možnosti podávat u soudu návrhy bez jakékoliv „obavy“ z případných reakcí účastníků řízení. Tento postup je tak shledáván jako porušení práva na kontradiktornost řízení, jakožto součásti práva na spravedlivý proces.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. 2. 1996 ve věci *Vermeulen proti Belgii*.

Závěr

Na základě výše uvedených judikátů Evropského soudu pro lidská práva lze stručně uvést důležité závěry bezprostředně se dotýkající aplikace čl. 6 odst. 1 Úmluvy ve vztahu k účasti státního zastupitelství v civilním řízení:

- každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích,
- Úmluva celou řadu důležitých pojmů sama nedefinuje – jejich výklad je tak dán rozhodovací činnosti Evropského soudu pro lidská práva,
- Evropský soud zdůrazňuje význam čl. 6 odst. 1 Úmluvy v oblasti základního principu jistoty právních vztahů,
- účast státního zastupitelství v civilním řízení je otázkou čistě práva vnitrostátního, resp. záleží na procesních rádech jednotlivých členských států, zda jeho účast v řízení povolí či nikoliv; samotná účast státního zastupitelství neodporuje ustanovením Úmluvy,
- státní zastupitelství, jakkoliv je jeho úloha v civilním řízení označována za velmi nebo naopak málo významnou, je vždy vnímáno jako subjekt řízení, jenž může pouhou svojí přítomností ovlivnit konečné rozhodnutí soudu,
- z postavení státního zastupitelství zásadně rovného s postavením účastníků jasně vyplývá zákaz jakéhokoliv jeho privilegování před ostatními účastníky,
- každému účastníku řízení musí být umožněno reagovat na každý návrh či vyjádření státního zastupitelství (platí rovněž pro státní zastupitelství), soudy jsou tedy striktně povinny o každém procesním úkonu uvědomit i ostatní účastníky,
- účastí státního zastupitelství se soudy nemají zabývat účelově, tedy zda účast ovlivnila nebo neovlivnila meritorní rozhodnutí, nýbrž preventivně, tzn. zda mohla nebo nemohla ovlivnit meritorní rozhodnutí,
- porady a neveřejná jednání přísluší čistě soudcům a členům senátů, státní zastupitelství jako prvek netypický pro civilní řízení, zakotven navíc v moci výkonné, tak nesmí zasahovat do nezávislosti moci soudní.

Dle mého názoru je institut účasti státního zastupitelství v civilním řízení velmi důležitý, neboť hájí v řízeních zájmy společnosti nad zájmy jednotlivců, které by mohly vyvolat újmu ostatních. Tato účast je typická jak pro řízení sporná, tak i nesporná, nicméně zejména pro sporná řízení je nutné mít vždy na paměti, že se neuplatňuje jen ochrana zájmu veřejného, ale také ochrana rovnosti a práva na spravedlivý proces. Proto je nutné k otázce dalšího

rozšiřování působnosti státního zastupitelství o další sporná řízení přistupovat nejvýše opatrně. Státní zastupitelství už nikdy nesmí být chápáno jako orgán škodící. Musí být chápáno jako orgán stojící na straně práva a spravedlnosti, jenž má důvěru společnosti a neodporuje základním procesním principům zakotveným v mezinárodněprávních dokumentech.

Literatura

[1] Stavínohová, J., Hlavsa, P.: *Civilní proces a organizace soudnictví*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, ISBN 8021032715, 660 s.

[2] Berger, V.: *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Přeložil Bruno Jungwiert. Praha: IFEC, 2003, ISBN 8086412237, 769 s.

Kontaktní údaje na autora

radovan.david@law.muni.cz